

شفاء الغلیل (کتاب)

کتاب «شفاء الغلیل فی ما فی کلام العرب من الدخیل»، به **زین عربی**، اثر شهاب الدین، احمد بن محمد بن عمر الخفاجی (م ۱۰۶۹)، می‌باشد که در آن، واژه‌ها و کلماتی که از زبان‌های دیگر وارد ادبیت و زبان عربی شده (و در اصطلاح به آنها دخیل گفته می‌شود) و در بین مردم رواج پیدا نموده است، گردآوری شده است.

فهرست مندرجات

- ۱ - ساختار کتاب
- ۲ - گزارش محتوا
- ۳ - ویژگی کتاب
- ۴ - وضعیت کتاب
- ۵ - منبع

ساختار کتاب

کتاب، در یک جلد تنظیم شده و کلمت دخیل با نگاه به **حروف** آغازین آنها، به ترتیب **حروف الفبا** مرتب شده‌اند.

گزارش محتوا

مؤلف، در ذیل هر یک از کلمت دخیل توضیحات ارزش مندی را ذکر نموده است؛ به عنوان نمونه:
۱. در مورد کلمه «بخت نصر» می‌فرماید: نون، مضموم است و صدا، مفتوح و مشدد؛ ساکن کردن آن، تنها در **شعر** جایز است. «بخت نصر»، نام شخصی است که **بیت المقدس** و شملت را ویران نمود و قوم یهود را از آن دیار آواره کرد و عده زیادی از آنها را به **قتل** رساند. این اسم، معرب و مرکب است، مانند «حضر موت» و «بعلبک». لازم به یادآوری است که «نصر» مانند «بقم» با تشدید عین الفعل تلفظ می‌شود... و در کتاب «المقتضب» ابن سید، چنین آمده است:
«بخت» معرب بوخت بوده و به معنی پسر و «نصر» اسم بتی است که آن **پسر**، در نزد آن یافت شده است و چون پدري از برای وی شنلخته نشده، به این اسم نامیده شده است.
۲. در مورد کلمه «ترنجان»، می‌فرماید: نام یک گونه خاص از ریحان است. این **لفظ**، علمی و مولد (جدید) است. ریحان در لغت به هر گیاه خوش بویی گفته می‌شود و...
۳. در مورد کلمه «خرشفه»، می‌گوید: نوع خاصی از کاهوی بیابانی بوده و مفرد آن، «خرشفه» است. به این نوع **کاهو**، «خس الکلب» نیز گفته می‌شود که در کنارهای نهرها و رودخانه‌ها می‌روید. بر روی برگ‌های آن خار وجود دارد و رنگ آن، به زرد متمایل می‌باشد...»

ویژگی کتاب

قبل از کتاب «شفاء الغلیل»، کتاب‌های متعددی همچون «**المعرب**» ابو منصور جوالبقی، «**المزهر**» سیوطی و «**ادب الکاتب**» **ابن قتیبه**، موضوع خود را به گردآوری کلمت دخیل اختصاص داده‌اند، ولی نویسنده این کتاب، علاوه بر ادامه راه مؤلفین قبل از خود، لهجه‌های محلی هر یک از مناطق و شهرهای گوناگون را نیز در کتاب آورده است؛ بدین سان مطالعه این کتاب، فواید زیر را در بر دارد:
۱. شناختن ملل مختلفی که در آن **زمان** با **کشور مصر** روابط تجاری و سیاسی داشته و یا با آن کشور به کارزار و **جنگ** پرداخته‌اند؛
۲. آگاهی از مشاغل، حرفه‌ها و کسب و کار روزمره مردم آن دوره؛
۳. اطلاع یافتن از رسم و رسوم اجتماعی و حکایت و داستان‌های رایج بین مردم.

وضعیت کتاب

کتاب، توسط دکتر محمد کشائش تصحیح شده است.
فهرست‌های زیر در آخر کتاب ذکر شده است:
۱. فهرست مصادر و مراجع؛

۲. فهرست [آیة قرآنی](#)؛
۳. فهرست [احادیث نبوی](#)؛
۴. فهرست آثار [صحابیه](#) و خلفاء؛
۵. فهرست اشعار؛
۶. فهرست ارجاز (رجزها)؛
۷. فهرست انصاف ابیات (نیم بیت‌ها)؛
۸. فهرست منظومه‌های دیگر؛
۹. فهرست امثال؛
۱۰. فهرست کتبی که در متن آورده شده است؛
۱۱. فهرست لغات و لهجه‌های شهرها و گروه‌های مختلف؛
۱۲. فهرست مواد لغوی؛
۱۳. فهرست محتویات.

منبع

نرم افزار قاموس، مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی.

رده‌های این صفحه: [کتاب شناسی](#) | [کتاب لغت عرب](#)